

autorčiny interpretace dvojníků, postav s tajemstvím a rozličných marionetních figur, jakož i postav tvořených jako aluze známých literárních typů.

Druhé spektrum Proměn subjektu implikuje i drama, a to zásluhou Pavla Janouška, který sem přispěl studií *Interní subjekt v dramatu*. Aplikoval v ní vyšší míru abstrakce, přičemž došel k závěru, že „proces subjektivizace dramatu je procesem rozšiřování jeho výrazových možností a současně i procesem částečné destrukce specifčnosti dramatu jako literárního druhu“. Ve svém náčrtu Janoušek rozebírá – po nezbytném obecném úvodu – vývoj naší dramatické tvorby v meziválečném dvacetiletí. Zastavuje se u „problémové dramatiky českého relativismu“, u dramatické grotesky a rozmanitých lyrických her, u charakteristických postav. Vposled si všímá subjektivizace dramatu uskutečňované prostřednictvím dramatika, režiséra a herce.

Následující studie měla být zařazena do prvního svazku, neboť se týká básnictví. Její autor Jiří Trávniček ji nazval *Modelový čtenář meziválečné poezie* a po úvodní charakteristice čtenáře jako účastníka procesu literární komunikace v ní ukazuje, jak se tato abstraktní kategorie vyvíjela od „poetického naivismu“ přes proletářskou poezii, poetismus a surrealismus až po tvorbu členů Skupiny 42. Ač si zvolil speciální zorný úhel, úhrnem řekl ledacos o celkovém vývoji české poezie mezi oběma světovými válkami.

Posledním příspěvkem je studie Alice Jedličkové *Tematizovaný adresát v próze*. Autorka v ní zprvu definuje titulní sousloví (tematizovaný adresát je v literárním díle vyjádřen explicitně, tvoří tedy součást jeho struktury) a pak rozebírá jeho konkretizace v dílech Josefa Čapka, Jaromíra Johana, Vladislava Vančury, Richarda Weinerja, Eduarda Basse, Jaroslava Havlíčka či Karla Konráda. Akcentuje přitom mnohotvárnost a dialogický ráz těchto děl, jejich literárnost, reflexivnost, polemičnost. Podobně jako třeba Trávniček tak říká víc, než by se mohlo z názvu její studie zdát.

Je nabílední, že publikace *Proměny subjektu* představuje významné dílo naší literární vědy. Prohlubuje poznání moderní poezie, prózy i dramatu, zejména jejich poetiky, významové výstavby, vzájemných vazeb i sepětí se společenskou realitou. Je značně metodologicky inspirativní (hlavně pro interpretaci básnických a prozaických děl), vyniká tvořivou aplikací rozsáhlé sekundární literatury, bezděky stvrzuje vysokou kvalitu a tvárnou i tematickou mnohostrannost meziválečné české literatury. Odborná a stylistická úroveň jednotlivých studií je poměrně vyrovnaná, některé příspěvky však trpí přemírou termínů a cizích slov. Jako celek je tato publikace primárně určena literárním teoretikům, nicméně měla by se dostat do rukou i učitelům a studentům češtiny.

Jiří Poláček

ŽENY V KULTURNÍCH DĚJINÁCH

Norma L. Rudinsky: *Incipient Feminists: Women Writers in the Slovak National Revival*. Slavica Publishers, Inc., Columbus 1991, 285 stran.

Úloha žen v dějinách kultury je stále častěji předmětem nejrůznějších úvah, zejména v souvislosti s rozšířením tzv. feministických výzkumů v literární teorii posledního třicetiletí. Otázka sociální mobility ženy, resp. její axiologické a estetické participace na celkovém uměleckém procesu se stává teoretickým zdůvodněním filozofie „životní alternativy“ („jinakosti“), jež zkoumá literární kreativitu potlačovaných subjektů vyvíjejících se bez příznivých možností seberealizace. V extrémní podobě tato ideologie rezistence proti tradičnímu stereotypu pasivního objektu ústila do absolutní negace mužského modelu světa a tím paradoxně směřovala k nerespektování specificky ženských forem kulturních aktivit. O komplexnější a snad i objektivnější pohled na tuto rozpornou a často diskutovanou problematiku prostřednictvím vědomě zvoleného časového a prameného záběru slovenského národního obrození usiluje americká slavistka Norma Leigh Rudinsky v monografii *Incipient Feminists*, která vznikala za podpory IREXu v roce 1982 a v letech 1984–1985 a která čerpá z rozsáhlých materiálových výzkumů českých a slovenských archivů.

Z těchto důvodů textovou část publikace, kterou tvoří 6 kapitol, doplňuje závěrečná antologie slovenské ženské poezie, jejíž autorkou je Marianna Prídavková–Mináriková.

Rudinské jde v první řadě o rehabilitaci obrazu ženy jako utlačované a pasivní bytosti výrazně nevstupující do dějin kultury. Badatelka se domnívá, že v plsemnictví vzniklém na Slovensku se realizoval trojí model ženské identity (three patterns): 1. žena jako romantická inspirace; 2. žena jako tvůrkyně ženského hnutí začleňujícího se do národně emancipačních proudů; 3. žena jako organizátorka autonomního směru, jenž chce získat definitivní nezávislost na mužském světě. Jestliže v první etapě byly ženy v literárním ztvárnění apostrofovány jako idealizovaný symbol národa, jako „Múzy“, které podněcují muže k nadosobním národně prospěšným cílům (básně J. Kollára, Š. Seleckého, J. Palkoviče ad.), v štúrovské tradici let 1835–1875 typ ženy přispívá svou emancipací ke zvýšení úrovně národní pospolitosti: žena se stává skutečnou „vlastenkou“, její privátní sféru pozitivně prostupuje společenská komunikace s okolím, první umělecké pokusy, výlety, korespondence, aktivita spolků. Na druhé straně se možnost veřejného působení ženy stále spojuje s posláním manželky a matky (J. Vyšná–Lehocká, A. Z. Šoltýsová aj.). V tomto období se rovněž začínají v próze objevovat ženské hrdinky (S. Hurban Vajanský, T. Vansová, E. Maróthy–Šoltéssová aj.).

Z literárněhistorického a biografického charakteru monografie vybočuje 5. kapitola nazvaná Křesťanská rovnost pohlaví (Christian Equality of the Sexes), která se teologickými a filozofickými vývody snaží zdůvodnit rovnost muže a ženy. Kontemplativní výklady tu však postrádají preciznost argumentace a přehlednost konkluzí: rovnost muže a ženy je sice správně vyvozována z bible a pozdější křesťanské praxe, avšak i v bibli lze najít přesně opačné argumenty (podřízenost ženy muži vyvěrající již z jejich úlohy v prvotním hříchu). Vlastní textovou část pak uzavírá kapitola, která se věnuje třetímu vymezení ženy, tj. raným feministickým hrdinkám, jež počátkem 20. století v slovenské literatuře představují již zcela duchovně samostatné bytosti (B. Slančíková–Timrava, H. Lilgová–Gregorová).

Publikace N. L. Rudinské, která má monotematický charakter s příležitostnými komparativními vstupy, si klade dva podstatné cíle: 1. seznámit neinformovaného čtenáře se slovenskou, resp. slovanskou obrozenou problematikou a komplikovanými počátky ženských emancipačních snah v česko–slovensko–maďarském kontextu; 2. popsat tzv. ženskou literaturu a její žánrové a tematické atributy. Není tu však jasná souvislost s moderním feminismem – pojem „feminist“ v titulu není dostatečně motivovaný a teoreticky zdůvodněný, spíše má snad být atraktivní, vzbudit zájem. Samotné hledisko „účasti ženy“ na veřejném životě směřuje převážně do sféry biografické historie a politizující sociologie, z literárněvědného pohledu za relevantní lze považovat – a to zůstává stále otevřeným hypotetickým problémem – zjištění, zda „ženské“ vidění světa reflektované v umění zakládá specifické archetypy, stylové projevy, linie vlastní estetické normy, zda přináší nové žánrové a motivické okruhy, tedy v souhrnu: zda se jedná o modifikaci nebo absolutní rozlišení eventuální dichotomie mužského a ženského principu v textové strategii obrozeného vývoje.

V metodě badatelky totiž nad literární interpretací ukázek převládalo „komentování“ historického a uměleckého pozadí (background) literárního díla. Třeba zdůraznit, že monografie americké slavistky je podnětná nejen svým tématem, ale i osobním zaujetím („vcitěním“), což mj. dokládá geneze práce v počátečních pasážích. Monografie původně vznikla z potřeby napsat předmluvu k překladu šesti Timravinych povídek. Celkově lze práci hodnotit pozitivně jako iniciační počín svého druhu, jako bádání materiálově doložené, pečlivé a ve svých pozorováních a závěrech přesné. Domníváme se, že by mohlo tvořit – nehlédě na uvedené připomínky – dobrý a spolehlivý vstup do rozsáhlejšího výzkumu této otázky nejen ve slovenské literatuře.

Anna Mikušáková – Ivo Pospíšil